



УДК 351. 851

Докторант О.Я. Лазор, к.с.-г.н. – Українська Академія державного управління

ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РОСЛИННИЙ СВІТ

Проаналізовано стан та проблеми співвідношення правових норм законів, кодексів, постанов уряду, інших нормативно-правових документів щодо юридичної відповідальності за порушення законодавства про рослинний світ.

O. Lazor – Ukrainian Academy of Public Administration

To the Question of Amenability for the Violation of the Vegetable World Legislation

The state and problems of correlation of the legal rules of laws, codes, government decisions and other normative documents on amenability for the breaking of the vegetable world legislation are discussed.

З огляду на масове самовільне вирубування лісів, з'ясування співвідношення правових норм законів "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про рослинний світ", лісового, цивільного, кримінального кодексів та інших нормативно-правових актів у частині стягнення шкоди за порушення природоохоронного законодавства є важливим та актуальним завданням на сьогоднішній день.

Оскільки лісові ресурси займають найважливіше місце в рослинному світі, проаналізуємо лісове законодавство з питань стягнення шкоди. У ст. 98 Лісового кодексу вказані всі можливі види відповідальності за порушення лісового законодавства, до яких належать: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова та кримінальна. Статтею 100 цього кодексу встановлено, що підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну лісовим насадженням внаслідок порушення лісового законодавства України у визначених ним розмірах та порядку. Оскільки до лісового законодавства належать і підзаконні акти (укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства екології та природних ресурсів України, Державного комітету

лісового господарства України тощо), як основоположний нормативний акт потрібно назвати постанову Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 року № 1464 "Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісовому господарству", яка відмінила попередні постанови від 29 вересня 1993 р. № 808 та від 31 грудня 1994 р. № 887. Хоча ніде не сказано у вище згаданих нормативних актах, але дуже важливо знати державним і громадським інспекторам, а також прокурорам та суддям, що вказані діючі такси (у постанові Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 р. № 1464 їх десять) не застосовуються до лісокористувачів.

Лісокористувачі, відповідно до ст. 9 Лісового кодексу- це спеціалізовані лісгосподарські підприємства, підрозділи для ведення лісового господарства, а також для спеціального використання лісових ресурсів, потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей та проведення науково-дослідних робіт, яким надано земельні ділянки лісового фонду у постійне користування (постійні лісокористувачі), а також це підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, релігійні організації, громадяни України, іноземні юридичні особи та громадяни яким, надано такі ж ділянки у тимчасове користування (тимчасові лісокористувачі).

За допущення лісопорушень лісокористувачами, на них накладаються майнові стягнення відповідно до п. 62 "Правил відпуску деревини на пні в лісах України", затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1999 року № 1378, що замінила постанови Ради Міністрів УРСР від 10 грудня 1981 року № 605 та Кабінету Міністрів України від 16 березня 1993 року № 188.

Найбільш поширеною помилкою, якої допускаються державні інспектори, є неправильне нарахування розміру шкоди за незаконне вирубування дерев лісокористувачами. Часто розрахунок проводиться за такою згідно з додатком № 9 постанови Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 року № 1464 за кожне незаконно зрубане дерево відповідно до його діаметра біля шийки кореня та групи лісу, хоча у цьому випадку потрібно встановлювати розмір майнових стягнень згідно з ч. 2 п. 62 "Правил відпуску деревини на пні", як десятикратну таксову вартість незаконно зрубаного деревини відповідно до Такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні і на живицю, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 року № 44. Об'єм зрубаного деревини обчислюється за визначеними розрядами висот насаджень та діаметрами дерев на висоті грудей. У випадку неможливості встановлення розрядів висоти насаджень за фактичними вимірами (дерева або насадження повністю зрубані, вивезені з місця рубання тощо), а також категорій технічної придатності дерев (ділові, напівділові, дров'яні) їх матеріальна цінність визначається за найвищим розрядом висоти для деревостанів зрубаного породи відповідно до матеріалів лісовпорядкування, а всі зрубані стовбури вважаються діловими.

У згадуваній постанові Кабінету Міністрів України від 5 грудня 1996 року (п. 2) визначено, що вказані такси застосовуються також для обчислення шкоди, заподіяної знищенням або незаконним вирубуванням окремих дерев, груп дерев, чагарників на сільськогосподарських угіддях, садибах, присадибних, дачних і садових ділянках, що не належать до лісового фонду (ч.3 ст.4 Лісового кодексу). До лісового фонду не належать і всі види зелених насаджень у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів і ця група відносин регулюється "Пра-

вилами утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України", затверджених наказом Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 29 липня 1994 року № 70. А розміри шкоди у цій групі рослинних ресурсів регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 1999 року № 559.

В інспекторській, прокурорській та судовій практиці часто виникають питання щодо можливості притягнення до відповідальності громадянина за зрубане ним дерево чи кущ, яке він виростив на присадибній ділянці. Для вирішення цих питань потрібно враховувати те, що відповідно до ст. 13 Закону "Про власність" насадження на земельній ділянці, наданій громадянину є об'єктом його приватної власності, тому він не може нести цивільної відповідальності за її використання.

Питання створення, охорони та використання насаджень, площі яких належать до природно-заповідних територій регулюються Законом "Про природно-заповідний фонд", а розмір шкоди – таксами для обчислення розміру її відшкодування, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 1998 року № 521.

Громадяни та службові особи за порушення законодавства про рослинний світ, окрім матеріального відшкодування притягуються також до адміністративної та кримінальної відповідальності. Протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 49, 63-77¹, 88-88², 90-91², 153 мають право складати посадові особи органів державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища як загальної (виконавчих комітетів місцевих рад, місцевих органів державної виконавчої влади, державної санітарно-епідеміологічної служби), так і спеціальної компетенції (посадові особи інспекторського складу Міністерства екології та природних ресурсів), а також народні дружинники та громадські інспектори. Розгляд справ про ці проступки віднесено до компетенції органів, визначених у статтях 241 та 242¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Це, зокрема, органи Державного комітету лісового господарства України та Міністерства екології та природних ресурсів України.

Кримінальна відповідальність за злочини, заподіяні рослинному світу, передбачена кількома статтями Кримінального кодексу України. Найпоширенішим видом кримінального лісопорушення є незаконне вирубування лісу, відповідальність за яке визначено статтею 160 Кримінального кодексу України. Саме за цією статтею лише у 1999 році за матеріалами перевірок державних інспекторів Державного управління екологічної безпеки, у Львівській області порушено п'ять кримінальних справ Львівською міжрайонною природоохоронною прокуратурою.

Окрім загальних ознак, лісопорушення цього виду, тобто рубань ростучого лісу на ділянках, які не передано для рубання, або без лісорубного квитка (ордера) чи не в тому місці і не тих порід, які вказані у квитку (ордері), або будь-яка інше рубання, що заборонено законом, – злочинне незаконне рубання і має певні специфічні правові ознаки. До них, у першу чергу, належать величина завданих збитків (250-300 мінімальних розмірів заробітної плати в лісах I групи і 300 – у лісах II групи) та повторюваність. Важливо розуміти, що предметом цього злочину повинен бути саме "ліс", а не "деревина" (у розумінні вже заготовленого – вируба-

ного лісу). А тому заволодіння деревиною не можна кваліфікувати як незаконне вирубування лісу, це потрібно вважати розкраданням державного, колективного або приватного майна за статтями 81 чи 140, 82 чи 141, або 86 чи 142 Кримінального кодексу України залежно від способу викрадення (п. 11 постанови Пленуму Верховного суду України від 26 січня 1990 року "Про практику розгляду судами справ про відповідальність за порушення законодавства про охорону природи"). Дії посадових осіб, які вчинили незаконне рубання лісу з використанням своїх посадових повноважень, кваліфікуються за сукупністю статей 160 і 165 Кримінального кодексу України (п. 9 постанови Пленуму Верховного суду). Кримінальна відповідальність за незаконне вирубування лісу настає з шістнадцяти років.

Наведені вище положення дозволяють зробити висновок, що нормативно-правові акти, які регулюють відносини щодо використання та охорони рослинного світу не узгоджені між собою, що викликає ускладнення під час застосування норм права про рослинний світ. Беручи до уваги існування значної кількості таких документів (тільки по рослинному світу їх більше п'ятдесяти), доцільно було б підготувати Практикум для інспекторів із охорони навколишнього природного середовища по рослинному світу, що підвищить рівень здійснення державного управління у галузі екології та природних ресурсів загалом.